

შოთა რუსთაველი

ვეფხისტყაოსანი

ტექსტი და ბანმარტებები

ტექსტის კომენტარებისა და
ანალიტიკური გზამკვლევის
ავტორი თამაზ ვასაძე

შოთა რუსთაველი
ვეფხისტყაოსანი

ტექსტი და განმარტებები

ტექსტის კომენტარებისა და ანალიტიკური გზამკვლევის
ავტორი **თამაზ ვასაძე**

რედაქტორები

სოლომონ ნოზაძე
ლელა მეტრეველი

დიზაინი და დაკაბადონება
ფატი გაგულია

ყდის დიზაინი

ბესო დანელია

© გამომცემლობა „დიოგენე“, 2011, 2014, 2020, 2022
ყველა უფლება დაცულია

მეოთხე გამოცემა

ISBN 978-9941-11-726-8

გამომცემლობა „დიოგენე“, თბილისი, ანდრია აფაქიძის 9
ტელეფონი 2 21 33 21

www.diogene.ge

სარჩევი

დასაწყისი	7
ამბავი როსტევეან არაბთა მეფისა.....	13
როსტევეან მეფისაგან და ავთანდილისაგან ნადირობა	20
ნახვა არაბთა მეფისაგან მის ყმისა ვეფხისგყაოსნისა	22
თინათინისაგან ავთანდილის გაგზავნა მის ყმის საძებრად	29
წიგნი ავთანდილისა თავის ყმათა თანა	37
ავთანდილისაგან მის ყმისა ძებნად წასლვა	39
ამბავი ავთანდილისა, ასმათს რომ ეუბნების ქვაბშიგან	48
შეყრა გარიელისა და ავთანდილისა	56
გარიელისაგან თავის ამბის მბობა, ოდეს ავთანდილს უამბო	61
ამბავი გარიელის გამიჯნურებისა, პირველ რომ გამიჯნურდა	67
წიგნი ნესტან-დარეჯანისა საყვარელსა თანა მოწერილი პირველი	73
წიგნი გარიელისა საყვარელსა თანა მიწერილი პირველი	74
წიგნი გარიელისა ხაგაელთა თანა და კაცის გაგზავნა	75
ნესტანისაგან გარიელისა ხმობა	76
წიგნი ხაგაელთა მეფისა, გარიელის წინაშე მოწერილი	77
გარიელისა და ნესტანის პირის-პირ შეყრა	78
გარიელისაგან ხაგაელთს წასლვა და ღიღი ომი	81
წიგნი გარიელისა ინლოთ მეფის წინაშე და გამარჯვებით შემოქცევა	88
წიგნი ნესტან-დარეჯანისა საყვარელსა თანა მოწერილი	93
გარიელის გირილი და დაბნედა	94
წიგნი გარიელისა საყვარელსა თანა მიწერილი	95
რჩევა ნესტან-დარეჯანის გათხოვებისა	96
გარიელისა და ნესტან-დარეჯანის თათბირი და გამორჩევა	98
ხვარაზმშას შვილის ინლოეთს მოსლვა საქორწილოდ და გარიელისაგან მისი მოკლვა	103
ამბის ცნობა გარიელისაგან ნესტან-დარეჯანის დაკარგვისა	107
ამბავი ნურადინ-ფრიდონისა, ოდეს გარიელ შეეყარა	111
შველა გარიელისაგან ფრიდონისა	114
ფრიდონისაგან ნესტან-დარეჯანის ამბის მბობა	116

ამბავი ავთანდილისა არაბეთს შექცევისა	124
დათხოვნა ავთანდილისა როსტევან მეფესთანა და ვაზირის საუბარი	134
ავთანდილისაგან შერმაღინის საუბარი	142
ანდერძი ავთანდილისა როსტევან მეფის წინაშეოდეს გაიპარა	144
ლოცვა ავთანდილისა	149
ცნობა როსტევან მეფისაგან ავთანდილის გაპარვისა	150
წასლვა ავთანდილისაგან ტარიელის შეყრად მეორედ	153
პოვნა ავთანდილისაგან დაბნედილის ტარიელისა	159
მბობა ტარიელისაგან ლომ-ვეფხის დახოცისა	166
ტარიელისაგან და ავთანდილისაგან ქვაბს მისლვა და ასმათის ნახვა	168
წასლვა ავთანდილისაგან ფრიდონისასა	173
ავთანდილისაგან ფრიდონისას მისლვა, ტარიელს რომ გაეყარა	176
წასლვა ავთანდილისაგან ნესტან-დარეჯანის საძებრად და ქარავანთა შეყრა	185
ამბავი ავთანდილისა გულანშაროს მისლვისა	191
ფაგმანისაგან ავთანდილის გამიჯნურება	194
წიგნი ფაგმანისა ავთანდილთანა სამიჯნურო	195
წიგნი ავთანდილისა ფაგმანის პასუხად მიწერილი	197
ფაგმანისაგან ნესტან-დარეჯანის ამბის მბობა	201
ამბავი ნესტან-დარეჯანისა ქაჯთაგან შეპყრობისა.	216
წიგნი ფაგმანისა ნესტან-დარეჯანის წინაშე მიწერილი	225
წიგნი ნესტან-დარეჯანისა ფაგმანთანა	227
წიგნი ნესტან-დარეჯანისა საყვარელთან მიწერილი	228
წიგნი ავთანდილისა ფრიდონთან მიწერილი	232
წასლვა ავთანდილისა გულანშაროთ და ტარიელის შეყრა	234
ტარიელისა და ავთანდილისაგან წასლვა ფრიდონისასა	241
თათბირი ნურადინ-ფრიდონისა	244
თათბირი ავთანდილისა	245
თათბირი ტარიელისა	246
ტარიელისაგან მღვათა მეფისას მისლვა	251
ქორწილი ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანისა ფრიდონისაგან	256
სამთავანვე ქვაბსა მისლვა და მუნით არაბეთს წასლვა	261
ქორწილი ავთანდილისა და თინათინისა არაბთა მეფისაგან	270
ქორწილი ტარიელისა და ნესტან-დარეჯანისა	275
დასასრული	279

ანალიტიკური ზეამკვეთი

თანაზიარობა – „ვეფხისტყაოსნის“ მხატვრული შინაარსის კომენტარები	281
წინათქმა	282
თინათინის გამეფება	283
როსტევეანის სასონარკვეთა	285
თინათინი და ავთანდილი	287
ავთანდილი უცხო მოყმეს ეძებს	290
ავთანდილის და ასმათის შეხვედრა	392
ტარიელის და ავთანდილის შეხვედრა	294
თანაზიარობა	296
ტარიელის და ნესტანის სიყვარული	298
ომი ხატაეთში, ტარიელის ტრიუმფი	302
დარბაზის სხდომა	304
ამბოხი	306
ხვარაზმელი უფლისწულის ხვედრი და ნაწარმოების კონცეფცია	311
ნესტანის გადაკარგვა	314
ტარიელი ფრიდონის სამეფოში	316
ავთანდილის დაბრუნება არაბეთში	320
ავთანდილი და ვეზირი	323
ავთანდილი და შერმადინი	327
ავთანდილის ანდერძი	329
ავთანდილის ლოცვა	334
ავთანდილის და ასმათის დიალოგი	335
ავთანდილის და ტარიელის დიალოგი	339
ავთანდილის საგალობელი	345
ავთანდილი ფრიდონის სამეფოში, შეტაკება მეკობრეებთან	347
ავთანდილი გულანშაროში	350
იდეალური და რეალური	352
ნესტანი გულანშაროში და ქაჯეთში	356
ნესტანის წერილი	363
ავთანდილის დაბრუნება ტარიელთან	367
ნესტანის გათავისუფლება	368
ნესტანის გათავისუფლების შემდეგ	370

დასაწყისი

რომელმან შექმნა სამყარო ძალითა მით ძლიერთა,
ზეგარდმო არსნი სულითა ყვნა ზეცით მონაბერთა,
ჩვენ, კაცთა, მოგვცა ქვეყანა, გვაქვს უთვალავი ფერთა,
მისგან არს ყოვლი ხელმწიფე სახითა მის მიერთა.

1. რომელმან – ღმერთმა. 2. ზეგარდმო – ზეციდან; ყვნა – შექმნა. 3. ქვეყანა – დედამიწა. 4. მისგან არს – მისი ნებით არის; სახითა მისმიერთა – მას მიმსგავსებული.

2

ჰე ღმერთო ერთო, შენ შექმენ სახე ყოვლისა ტანისა,
შენ დამიფარე, ძლევა მეც დათრგუნვად მე სატანისა,
მომეც მიჯნურთა სურვილი, სიკვდილმდე გასატანისა,
ცოდვათა შესუბუქება, მუნ თანა წასატანისა.

1. სახე ყოვლისა ტანისა – ყველა სხეულის, მატერიის იდეალური ნიმუში, პირველსახე, პირვანდელი ბუნება; იგულისხმება, რომ ხორციელებაც თავისი წარმომავლობით ღვთიურია, არ არის ბოროტება. 2. ძლევა მეც – მომეცი ძლევის, გამარჯვების ძალა. 3. მიჯნურთა სურვილი – სიყვარულის გრძნობა; სიკვდილმდე გასატანისა – სიკვდილამდე შესანარჩუნებლად. 4. მუნ – იმქვეყნად.

3

ვის ჰმშენის, – ლომსა, – ხმარება შუბისა, ფარ-შიმშერისა,
– მეფისა მზის თამარისა, ღაწვ-ბალახშ, თმა-გიშერისა, –
მას, არა ვიცი, შევჰკადრო შესხმა ხოტბისა შერისა?
მისთა მჭვრეტელთა ყანდისა მირთმა ხამს მართ მი-შერისა.

1. შიმშერი – ხმალი. 2. ტაეპი გულისხმობს, რომ „ლომი“, რომელზეც პირველ ტაეპშია ლაპარაკი, მეტაფორულად თამარის მეუღლე დავით სოსლანია; ბალახში (ლალი), გიშერი – ნითელი და შავი ფერის ძვირფასი ქვები, თამარის მშვენიერების მეტაფორები. 3. მას – იგულისხმება დავით სოსლანი; შერისა – რჩეულის. 4. ყანდისა – შაქარ-ყინულის; მირთმა ხამს – მირთმევაა საჭირო; მართ მი-შერისა – მხოლოდ თაფლისგან დამზადებულის, საუკეთესოსი; ტაეპში მეტაფორულად ნაგულისხმევია: დავითის მხედველებს, ვინც მის ღირსებას უშუალოდ, საკუთარი თვალით აღიქვამს, მხოლოდ ამ ღირსების სრულყოფილად გამომხატველი, საუკეთესო ქება შეიძლება შესთავაზო.

* „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის კომენტარებისას ძირითადად გათვალისწინებულია: იუსტინე აბულაძის და აკაკი შანიძის მიერ შედგენილი „ვეფხისტყაოსნის“ ლექსიკონები; ვუკოლ ბერიძის „ვეფხისტყაოსნის კომენტარი“; სოლომონ იორდანიშვილის მიერ შესრულებული პოემის პნკარედული თარგმანი რუსულ ენაზე; პოემის ნოდარ ნათაძის მიერ მომზადებული კომენტარებული გამოცემა; ალექსი ჭინჭარაულის სტატიები „ვეფხისტყაოსნის“ ენის და ტექსტის საკითხებზე.

4 თამარს ვაქებდეთ მეფესა სისხლისა ცრემლ-დათხეული,
ვთქვენი ქებანი ვისნი მე არ ავად გამორჩეული.
მელნად ვიხმარე გიშრის ტბა და კალმად მე ნა რხეული,
ვინცა ისმინოს, დაესვას ლახვარი გულსა ხეული.

2. არ ავად გამორჩეული – არა ცუდად გააზრებული, ჩამოყალიბებული. 3. გიშრის ტბა – თამარის თვალების მეტაფორა; ნა – ძენა, ტირიფი/ლერნამი, თამარის ტანადობის მეტაფორა; ტაეპი გულისხმობს, რომ პოემის ავტორის შთამაგონებელი თამარის მშვენიერებაა. 4. გულსა ხეული – გულის გამხევი.

5 მიბრძანეს მათად საქებრად თქმა ლექსებისა კებილისა,
ქება წარბთა და წამწამთა, თმათა და ბაგე-კბილისა,
ბროლ-ბალახშისა თლილისა, მის მიჯრით მიწყობილისა.
გასგებს ქვასაცა მაგარსა გრდემლი ცყვიისა ლბილისა.

1. მათად – იგულისხმება: თამარის. 3. ბროლი – კბილების მეტაფორა; ბალახში – საუკეთესო ლალი, მეტაფორულად: ბაგეები. 4. ქვასაცა მაგარსა – იგულისხმება ალმასი; გრდემლი – ლითონის საყრდენი, რომელზეც სხვადასხვა ნივთებს ჭედავენ; ტაეპი მეტაფორულად გულისხმობს, რომ ავტორმა თავისი შემოქმედებით მიზანსწრაფულობის, მოთმინების წყალობით შეძლო თამარის მშვენიერების გამოსახვის სიძნელისთვის თავის გართმევა, თამარის სილამაზის პოეტური გარდასახვა (ხატოვნად: ალმასის დამუშავება).

6 აწ ენა მინდა გამოთქმად, გული და ხელოვანება, –
ძალი მომეც და შეწევნა შენგნით მაქვს, მივსცე გონება;
მით შევეწივნეთ გარიელს, გურფადცა უნდა ხსენება,
მათ სამთა გმირთა მნათობთა სჭირს ერთმანერთის მონება.

1. გული – ძლიერი გრძნობა, განწყობა; ხელოვანება – ოსტატობა. 4. მონება – ერთგულება.

7 მო, დავსხდეთ, გარიელისთვის ცრემლი გვდის არშემრობილი;
მისებრი მართ დაბადებით ვინმცა ყოფილა შობილი!
დავჯე, რუსთველმან გავლექსე, მისთვის გულ-ლახვარ-სობილი,
აქამდის ამბად ნათქვამი, აწ მარგალიტი წყობილი.

2. მართ დაბადებით – ჭეშმარიტად, სამყაროს გაჩენის შემდეგ. 4. ან მარგალიტი წყობილი – ახლა ჰარმონიულ, ბრწყინვალე ლექსად, პოეზიად გარდაქმნილი.

8 ესე ამბავი სპარსული, ქართულად ნათარგმანები,
ვით მარგალიტი ობოლი, ხელის-ხელ საგოგმანები,
ვპოვე და ლექსად გარდავთქვი, საქმე ვქმენ საჭოჭმანები,
ჩემმან ხელ-მქმნელმან დამმართოს ლალმან და ლამაზმან ნები.

1. ნანარმოების უცხოურ ნარმომავლობაზე საუბარი იმის მიმანიშნებელია, რომ იგი საყოველთაო, ზოგადადამიანურ თემებს ეხება; ამავე დროს ეს ერთგვარი ხერხია, რომლის მეშვეობითაც ავტორი თავს იცავს მოსალოდნელი კრიტიკისგან – მან მიწიერი, ხორციელი სიყვარული განადიდა, ამასთანავე თავისი თანამედროვე პოლიტიკური ცხოვრების არსი თამამად გამოსახა. 2. ობოლი – იშვიათი, რჩეული. 3. საჭოჭმანები – ძნელი, ძნელად შესაბედი და ხელმოსაკიდებელი, შესასრულებელი. 4. ხელ-მქმნელმან – გამხელებელმა, შემსლელმა (თამარმა); დამმართოს... ნები – მომიწონოს, პირდაპირი მნიშვნელობით: ნება დამართოს.

9 მე, რუსთველი, ხელობითა ვიქმ საქმესა ამა დარი:
ვის მორჩილობს ჯარი სპათა, მისთვის ვხელობ, მისთვის მკვდარი;

დავუძღვრდი, მიჯნურთათვის კვლა წამალი არსით არი,
ანუ მომცეს განკურნება, ანუ მიწა მე სამარი.

1. ხელობითა – გახელებით შეპყრობილი; ამა დარი – ამნაირი, ასეთნაირი; იგულისხმება: ასეთი განწყობის კარნახით, ამიტომ ვნერ ჩემს ნაწარმოებს. 2. ჯარი სპათა – მეომართა სიმრავლე; 3. არსით – არსაიდან.

10 თვალთა მისგან უნათლოთა ენატრამცა ახლად ჩენა;
აჰა, გული გამიჯნურდა, მიჰხედომია ველთა რბენა!
მიაჯეთ ვინ, ხორცთა დაწვა კმარის, მისცეს სულთა ლხენა.
სამთა ფერთა საქებელთა ლამის, ლექსთა უნდა ვლენა.

1. უნათლოთა – დაბრმავებულს; ენატრამცა ახლად ჩენა – მონატრებია თამარის კვლავ ხილვა; ტაეპში მეტაფორულად საუბარია ახალ პოეტურ ნაწარმოებში თამარის სახის ხელახალ წარმოდგენაზე; იგულისხმება, რომ ავტორს თამარის ქება მანამდეც უთქვამს. 2. მიჰხედომია – ნილად რგებია; ველთა რბენა – მეტაფორულად: დაუოკებლობა, გახელება. 3. მიაჯეთ ვინ – ვინმემ სთხოვეთ ჩემთვის; ხორცთა დაწვა – ხორციელი ტანჯვა. 4. ქების ღირსი სამი თავისებური, სხვადასხვანაირი გმირის (სამი რაინდი გმირის) წარმოჩენას მიეღწვიან ჩემი ლექსები.

11 რაცა ვის რა ბედმან მისცეს, დასჯერდეს და მას უბნობდეს:
მუშა მიწყვი მუშაკობდეს, მეომარი გულოვნობდეს;
კვლა მიჯნურსა მიჯნურობა უყვარდეს და გამოსცნობდეს,
არცა ვისგან დაიწუნოს, არცა სხვათა უწუნობდეს.

1. მას უბნობდეს – მასზე ლაპარაკობდეს, იგულისხმება: მუდამ მას უტრიალებდეს, მასზე ფიქრობდეს. 2. მუშა – ფიზიკური შრომით დაკავებული ადამიანი; მიწყვი – მუდამ; გულოვნობდეს – მამაცობდეს. 3. კვლა – ასევე; გამოსცნობდეს – მის ბუნებას სწვდებოდეს. 4. ტაეპი გულისხმობს, რომ სხვისი სიყვარულის თავისებურების მიმართ შეყვარებული შემწყნარებელი უნდა იყოს და საკუთარი სიყვარულის თავისებურების მიმართაც შემწყნარებლობას უნდა მოითხოვდეს.

12 შაირობა პირველადვე სიბრძნისაა ერთი დარგი,
საღმრთო, საღმრთოდ გასაგონი, მსმენელთათვის დიდი მარგი,
კვლა აქაცა ეამების, ვინცა ისმენს კაცი ვარგი;
გრძელი სიგყვა მოკლედ ითქმის, შაირია აჰად კარგი.

1. პოეზია თავიდანვე სამყაროს შემეცნების ერთ-ერთი ფორმაა. 2. საღმრთო, საღმრთოდ გასაგონი – ღვთაებრივ ჭეშმარიტებათა გამაცხადებელი და ამის შესაბამისად აღსაქმელი. 3. კვლა აქაცა ეამების – ამის გარდა, ამასთანავე სიამოვნებას მიანიჭებს; ვარგი – ამგვარი სიამოვნების მიღების უნარის მქონე; 2-3 ტაეპებში გამოხატულია აზრი, რომ პოეზია ერთდროულად არის ადამიანისთვის სასარგებლოც – როგორც შემეცნების საშუალება – და სიამოვნების მიმნიჭებელიც. 4. ტაეპი გულისხმობს: პოეზიის ღირსება ის არის, რომ მასში დიდი სათქმელი არა ვრცელი მსჯელობით, არამედ შეკუმშულად – ხატოვნად გადმოიცემა; რომ ლექსის მეტრი – მკაცრად განსაზღვრული საზომი პოეტურ მეტყველებას შემჭიდროებულს, ჭარბსიტყვაობისგან თავისუფალს ხდის.

13 ვითა ცხენსა შარა გრძელი და გამოსცდის დიდი რბევა,
მობურთალსა – მოედანი, მართლად ცემა, მარჯვედ ქნევა,
მართ აგრევე მელექსესა – ლექსთა გრძელთა თქმა და ხევა,
რა მისჭირდეს საუბარი და დაუწყოს ლექსმან ლევა.

1. დიდი რბევა – დიდ გზაზე ჭენება. 2. მართლად ცემა – ზუსტი დარტყმა (იგულისხმება: როგონის). 3. მართ – სავსებით; ლექსთა გრძელთა თქმა – ვრცელი პოეტური ნაწარმოების შექმნა; ხევა – უკან დახევა, შეჩერება (როგორც მობურთალი იხევს უკან ან ჩერდება ბურთის თამაშისას); ირონიაა გამოხატული ვრცელ ნაწარმოებს იოლად და ამაოდ შეჭიდებულ ავტორთა მიმართ.

14 მაშინდა ნახეთ მელექსე და მისი მოშაირობა,
რა ველარ მიჰხვდეს ქართულსა, დაუწყოს ლექსმან ძვირობა!
არ შეამოკლოს ქართული, არა ქმნას სიგყვა-მცირობა,
ხელ – მარჯვედ სცემდეს ჩოგანსა, იხმაროს დიდი გმირობა.

2. რა ველარ მიჰხვდეს ქართულსა – როცა აღარ მოჰყვება სიტყვა; ძვირობა – შემოლევია. 3. არ შეამოკლოს ქართული – არ გააღარიბოს თავისი პოეტური ენა. 4. ხელ-მარჯვედ სცემდეს ჩოგანსა – მეტაფორულად: პოეტური სიტყვა ზუსტი და ემოციურად შთამბეჭდავი უნდა იყოს; იხმაროს დიდი გმირობა – აქაც ჩანს და წინა სტროფიც მოწმობს, რომ ავტორი პოეზიას რაინდულ-მხედრულ ცხოვრების წესთან და ფასეულობებთან აახლოებს – პოეზიაც ძალების დიდ დაძაბვას, დიდ შემართებას მოითხოვს.

15 მოშაირე არა ჰქვიან, თუ ვინმე თქვას ერთი, ორი;
თავი ყოლა ნუ ჰგონია მელექსეთა კარგთა სწორი;
განაღა თქვას ერთი, ორი, უმსგავსო და შორი-შორი,
მაგრა იგყვის: „ჩემი სჯობსო“, უცილობლობს ვითა ჯორი.

1. მოშაირე – პოეტი. 2. ყოლა – სრულიად; სწორი – ტოლი. 3. განაღა – სწორედაც რომ; შორი-შორი – ერთმანეთთან დაუკავშირებელი. 4. უცილობლობს – ჯიუტობს; სტროფში საუბარია არაპროფესიონალ მელექსეებზე, ვისთვისაც პოეზია არ არის ძირითადი საქმე, თუმცა ამის მიუხედავად ისინი პრეტენზიულობით გამოირჩევიან.

16 მეორე ლექსი ცოტაი, ნაწილი მოშაირეთა,
არ ძალ-უც სრულ-ქმნა სიგყვათა, გულისა გასაგმირეთა,
ვამსგავსე მშვილდი ბედითი ყმაწვილთა მონადირეთა:
დიდსა ვერ მოჰკლვენ, ხელად აქვს ხოცა ნადირთა მცირეთა.

1. ლექსი ცოტაი – მცირე ლექსი, ლირიკული პოეზიის ნიმუში. 2. გულისა გასაგმირეთა – ემოციურად შთამბეჭდავის, სულისშემძვრელის. 3. ბედითი – უბადრუკი. 4. ხელად აქვს – მათი ხელობაა.

17 მესამე ლექსი კარგი არს სანადიმოდ, სამღერელად,
სააშიკოდ, სალალობოდ, ამხანაგთა სათრეველად;
ჩვენ მათიცა გვეამების, რაცა ოდენ თქვან ნათელად.
მოშაირე არა ჰქვიან, ვერას იგყვის ვინცა გრძელად.

1. სამღერელად – გასართობად. 2. სააშიკოდ – საარშიყოდ; სალალობოდ – სამხიარულოდ; სათრეველად – გასამასხრებლად. 3. რაცა ოდენ – ოღონდ კი რაიმე. 4. ტაეპი გულისხმობს, რომ ავტორი სრულფასოვნად მხოლოდ ეპიკური – ვრცელი თხრობითი ჟანრის ნაწარმოებებს მიიჩნევს.

18 ხამს, მელექსე ნაჭირვებსა მისსა ცუდად არ აბრკობდეს,
ერთი უჩნდეს სამიჯნურო, ერთსა ვისმე აშიკობდეს,
ყოვლსა მისთვის ხელოვნობდეს, მას აქებდეს, მას ამკობდეს,
მისგან კიდე ნურა უნდა, მისთვის ენა - მუსიკობდეს.

1. ნაჭირვებსა – განუღებ შრომას; ცუდად არ აბრკობდეს – ტყუილუბრალოდ არ ფლანგავდეს. 2. უჩნდეს სამიჯნურო – ესახებოდეს სიყვარულის საგნად; აშიკობდეს – ეტრფოდეს. 3. ყოვლსა მისთვის ხელოვნობდეს – მთელ თავის ოსტატობას მას ახმარდეს. 4. მისგან კიდე ნურა უნდა – მის გარდა არავინ სჭირდებოდეს.

19 ჩემი აწ ცანით ყოველმან, მას ვაქებ, ვინცა მიქია;
ესე მისს დიდად სახელად, არ თავი გამიქიქია!

იგია ჩემი სიცოცხლე, უწყალო ვითა ჯიქია;
მისი სახელი შეფარვით ქვემორე მითქვამს, მიქია.

1. ჩემი ან ცანით – ახლა ჩემი ამბავი შეიტყეთ. 2. მიჩს – მესახება; გამიქიქია – შემირცხვენია. 3. უწყალო ვითა ჯიქია – ლეოპარდით უმონყალო, დაუნდობელი. 4. ქვემორე – ქვემოთ; ტაეპი გულისხმობს, რომ ნაწარმოების მთავარ პერსონაჟ ქალებს ავტორი თამარს ამსგავსებს.

20 ვთქვა მიჯნურობა პირველი და გომი გვართა ბენათა,
ძნელად სათქმელი, საჭირო გამოსაგები ენათა;
იგია საქმე საზო, მომცემი აღმაფრენათა;
ვინცა ეცდების, თობობამცა ჰქონდა მრავალთა წყენათა.

1. ვილაპარაკებ უპირველეს, საუკეთესო, მთავარ სიყვარულზე, რომელიც უზენაეს, ღვთაებრივ სამყაროს ენათესავება (იგულისხმება ღმერთისადმი სიყვარული). 2. საჭირო გამოსაგები ენათა – ენით ძნელად, წვალებით გამოსახატი. 3. საზო – ამამალღებული. 4. ვინცა ეცდების – ვინც ამგვარ სიყვარულთან ზიარებას შეეცდება; თობობამცა ჰქონდა მრავალთა წყენათა – მრავალი ტკივილის გადატანა მოუწევს.

21 მას ერთსა მიჯნურობასა ჭკვიანნი ვერ მიჰხვდებიან,
ენა დაშვრების, მსმენლისა ყურნიცა დავალდებიან;
ვთქვენე ხელობანი ქვენანი, რომელნი ხორცთა ჰხვდებიან;
მართ მასვე ჰბაძვენ, თუ ოდენ არ სიძვენ, შორით ბნდებიან.

1. მას ერთსა – ამ პირველ; ჭკვიანნი ვერ მიჰხვდებიან – ვერ ჩანდებიან ადამიანები, რომლებიც ყველაფრის გონებით, განსჯით შემეცნებას ცდილობენ და სასიყვარულო სიშმაგით შეპყრობილები არ არიან. 2. ენა დაშვრების – იგულისხმება: ენა დაიღლება, როცა ადამიანი ასეთი სიყვარულის შესახებ გონებისმიერ განსჯას მოჰყვება; დავალდებიან – დაიქანცებიან, შეწუხდებიან ამგვარი მსჯელობის მოსმენით. 3. ვთქვენე ხელობანი ქვენანი – გამოვხატე მიწიერი, ამქვეყნიური სასიყვარულო გახელება; რომელნი ხორცთა ჰხვდებიან – რომელიც ხორციელი არსებისკენაა მიმართული. 4. მართ მასვე ჰბაძვენ – ჭეშმარიტად, იმ უპირველეს, საღვთო სიყვარულს ბაძვენ; თუ ოდენ – მხოლოდ თუ; არ სიძვენ, შორით ბნდებიან – ხორციელ სიამოვნებას არ ეძლევიან, ერთმანეთისთვის შორიდან კარგავენ გონებას.

22 მიჯნური შმაგსა გვიქვიან არაბულითა ენითა.
მით რომე შმაგობს მისისა ვერ-მიხვდომისა წყენითა;
ზოგთა აქეს საღმრთო სიახლე, დაშვრების აღმაფრენითა,
კვლა ზოგთა ქვე უც ბუნება კეკლუცთა ზელა ფრფენითა.

2. მით – იმიტომ; მისისა ვერ-მიხვდომისა წყენითა – საყვარელი არსების მიუწვდომლობის ტკივილით. 3. ზოგთა აქეს საღმრთო სიახლე – ზოგი მიჯნური ღმერთთან მიახლოებას მიეღობის; დაშვრების – იქანცება. 4. ხოლო ზოგიერთი მიჯნურის ბუნების თავისებურება კი მშვენიერი მიწიერი არსებით აღფრთოვანებაა.

23 მიჯნურსა თვალად სიჭურფე ჰმართებს მართ ვითა მშობა,
სიბრძნე, სიუხვე, სიმდაბლე, სიყმე და მოცალეობა;
ენა, გონება, დათმობა, მძლეთა მებრძოლთა მძლეობა.
ვისცა ეს სრულად არა სჭირს, აკლია მიჯნურთ მნეობა.

1. თვალად – შესახედაობით, გარეგნობით; მართ ვითა – სწორედ ისეთი, როგორც. 2. სიუხვე გულისხმობს სიმდიდრესაც; სიმდაბლე – თავმდაბლობა, მოკრძალება შეყვარებულის წინაშე; სიყმე – ახალგაზრდობა; მოცალეობა – მოცლა, ყოფით-პრაქტიკულ საზრუნავთაგან თავისუფლება. 3. ენა – მჭევრმეტყველება; დათმობა – მოთმინება, გამძლეობა. 4. მნეობა – ღირსება.

- 24 მიჯნურობა არის ტურფა, საცოდნელად ძნელი გვარი;
მიჯნურობა სხვა რამეა, არ სიძვისა დასადარი:
იგი სხვაა, სიძვა სხვაა, შუა უმის დიდი მღვარი,
ნუვინ გარვეთ ერთმანერთსა, გესმას ჩემი ნაუბარი!
1. ტურფა, საცოდნელად ძნელი გვარი – მშვენიერი, ძნელად შესამეცნებელი მოვლენა, ფენომენი. 2. სიძვა – ავხორცობა.
- 25 ხამს მიჯნური ხანიერი, არ მეძავი, ბილწი, მრუში,
რა მოჰშორდეს მოყვარესა, გაამრავლოს სულთქმა, უში,
გული ერთსა დააჯეროს, კუშგი მიჰხვდეს, თუნდა ქუში;
მძულს უგულო სიყვარული, ხვეენა, კონცა, მტლაშა-მტლუში.
1. ხამს მიჯნური ხანიერი – მიჯნურის გრძნობა ხანგრძლივი, მყარი უნდა იყოს; მეძავი – ავხორცი. 2. რა – როცა, რომ; სულთქმა, უში – ოხვრა. 3. მიჰხვდეს – ერგოს; ქუში – პირქუში.
- 26 მას ცოცხალი ნუ ელევის, რაცა პირველ შეუყვარდეს,
ნუცა ლხინსა აუზავდეს, ნუცა ჭირსა შეუბარდეს,
მისთვის დათმოს ყველაკაი, მისთვის ველთა გამოვარდეს,
ნურა ჰგავა, სოფელიცა მისი კერძი გარდაქარდეს.
1. ელევის – შეელევა; რაცა – ვინც. 2. ნუცა ლხინსა აუზავდეს – ნურც ბედნიერება გახდის ამპარტავანს; შეუზარდეს – შეუშინდება. 3. ველთა გამოვარდეს – ველად გაიჭრას, ანუ დათმოს შეჩვეული კეთილდღეობა, საპატიო საზოგადოებრივი მდგომარეობა და უცხო, მკაცრ ბუნებრივ თუ სოციალურ გარემოში გადაიტანოს სხვადასხვაგვარი გასაჭირი, განსაცდელი. 4. ნურა ჰგავა – არ ენაღვლებოდეს; სოფელიცა მისი კერძი გარადაქარდეს – თუ ამქვეყნიური სამყაროს მისი წილი გაქრება (ანუ მოკვდება).
- 27 ამა საქმესა მიჯნური ნუ უხმობს მიჯნურობასა:
დღეს ერთი უნდეს, ხვალე სხვა, სთმობდეს გაყრისა თმობასა;
ესე მღერასა ბედითსა ჰგავს, ვაჟთა ყმაწვილობასა.
კარგი მიჯნური იგია, ვინ იქმს სოფლისა თმობასა.
1. უხმობს – უწოდებს. 2. სთმობდეს გაყრისა თმობასა – იოლად იტანდეს მიჯნურთან დაშორებას. 3. მღერასა ბედითსა – ფუჭ, ცარიელ თამაშს; ვაჟთა ყმაწვილობასა – მოზარდთა ბავშვურ ქცევას. 4. იქმს სოფლისა თმობასა – წუთისოფელს, ცხოვრებას თმობს, წირავს.
- 28 არს პირველი მიჯნურობა არ-დაჩენა, ჭირთა მალვა,
თავის-წინა იგონებდეს, ნიადაგმცა ჰქონდა ხალვა,
შორით ბნელა, შორით კვლომა, შორით დაგვა, შორით ალვა,
დათმოს წყრომა მოყვრისაგან, მისი ჰქონდეს შიში, კრძალვა.
1. არს პირველი მიჯნურობა – ჭეშმარიტი სიყვარულის უპირველესი ნიშანია; არ-დაჩენა – საკუთარი გრძნობის სხვებისთვის შეუმჩვენელობა. 2. თავის-წინა იგონებდეს – განმარტოებულ უნდა ფიქრობდეს შეყვარებულზე; ნიადაგმცა ჰქონდა ხალვა – მუდამ განმარტოებას უნდა მიეღობოდა. 3. ბნელა – გონების დაკარგვა; დაგვა – წვა; ალვა – ალის მოდება. 4. დათმოს – აიტანოს; მოყვრისაგან – შეყვარებულისგან; კრძალვა – რიდი.
- 29 ხამს, თავისსა ხვაშიაღსა არვისთანა ამქლავნებდეს,
არ ბედითად „ჰაის“ მმიდეს, მოყვარესა აყივნებდეს,

არსით აჩნდეს მიჯნურობა, არასადა იფერებდეს,
მისთვის ჭირი ლხინად უჩნდეს, მისთვის ცეცხლსა მოიღებდეს.

1. ხამს – საჭიროა; ხვაშიადსა – საიდუმლოს. 2. არ ბედითად ჰაის ზმიდეს – უბადრუკად არ მოთქვამდეს; აყივნებდეს – არცხვენდეს. 3. არსით აჩნდეს – არაფრით შეემჩნეს, შეეტყოს; არასადა იფერებდეს – არანაირად არ თავმომწონებდეს თავისი სიყვარულით. 4. უჩნდეს – მიაჩნდეს, ესახებოდეს; ცეცხლსა მოიღებდეს – მეტაფორულად: იტანჯებოდეს.

30 მას უშმაგო ვით მიენდოს, ვინ მოყვარე გაამჩივნოს?
ამის მეტი რამცა ირგო: მას ავნოს და თვითცა ივნოს?
რათამელა ასახელოს, რა სიგყვითა მოაყივნოს?
რა ჰგავა, თუ მოყვარესა კაცმან გული არ ატკივნოს!

1. უშმაგო – არაშმაგი, ჭკუათმყოფელი; მოყვარე გაამჩივნოს – შეყვარებულზე, მიჯნურზე უკმაყოფილოდ ლაპარაკობდეს. 2. ამის მეტი რამცა ირგო – სხვა რაღა შეიძლება იყოს მისთვის სასიკეთო. 3. რათამელა – რაღათი. 4. რა ჰგავა – რატომ ეძნელება.

31 მიკვირს, კაცი რად იფერებს საყვარლისა სიყვარულსა:
ვინცა უყვარს, რად აყივნებს მისთვის მკვდარი მისთვის წყლულსა?!
თუ არ უყვარს, რად არა სძულს? რად აყივნებს, რაცა სძულსა?!
ავსა კაცსა ავი სიგყვა ურჩევნია სულსა, გულსა.

1. იფერებს – თავმომწონედ აჩენს, ამხელს. 2. აყივნებს – არცხვენს, თავს ჭრის; წყლულსა – დაჭრილს, მეტაფორულად: დატანჯულს. 3. რად არა სძულს? – რატომ გულგრილი არ არის (რატომ თავს არ ანებებს)? რაცა სძულსა – ვის მიმართაც გულგრილია.

32 თუ მოყვარე მოყვრისათვის გირს, გირილსა ემართლებს;
სიარული, მარგობა შეენის, გაჭრად დაეთვლებს;
იგონებდეს, მისგან კიდე ნურად ოდეს მოეცლების,
არ დააჩნდეს მიჯნურობა, სჯობს, თუ კაცსა ეახლებს.

1. გირილსა ემართლებს – ეს გირილი ბუნებრივია. 2. გაჭრად დაეთვლებს – იგულისხმება: ველად გაჭრის ტოლფასია იმ შემთხვევაში, თუ შეყვარებული საზოგადოებაში რჩება, ფიზიკურად ველად გაჭრილი არ არის. 3. ყოველთვის მხოლოდ და მხოლოდ ის იყოს მისი ფიქრის საგანი. 4. თუ კაცთა ეახლებს – როცა საზოგადოებაში ცხოვრობს.

ამბაყი როსტეკან არაბთა მეფისა

33 იყო არაბეთს როსტეკან, მეფე ღმრთისაგან სვიანი,
მაღალი, უხვი, მდაბალი, ლაშქარ-მრავალი, ყმიანი.
მოსამართლე და მოწყალე, მორჭმული, განგებიანი,
თვით მეომარი უებრო, კვლა მოუბარი წყლიანი.

1. სვიანი – ბედნიერი. 2. მაღალი – დიდბუნებოვანი, სულიერად ამაღლებული; მდაბალი – არა-ამპარტავანი. 3. მოსამართლე – სამართლიანი; მოწყალე – ღმობიერი; მორჭმული – ძლიერად მოსილი; განგებიანი – განგებაზე, ღმერთის ნებაზე დამყარებული ძლიერებით აღჭურვილი. 4. უებრო – შეუდარებელი; კვლა – ასევე; წყლიანი – ენაწყლიანი.

- 34 სხვა ძე არ ესვა მეფესა, მართ ოდენ მარტოდ ასული,
სოფლისა მნათი მნათობი, მზისაცა დასთა დასული;
მან მისთა მჭვრეტთა წაულის გული, გონება და სული,
ბრძენი ხამს მისად მაქებრად და ენა ბევრად ასული.
1. ძე – შვილი. 2. სოფლისა მნათი – წუთისოფლის მანათობელი; მზისაცა დასთა დასული – მზის თანმხლებ მნათობთა დასს, კრებულს შეერთებული. 3. მჭვრეტთა – მხილველებს; წაულის – წარს-ტაცებს, დაუტყვევებს ხოლმე. 4. ხამს – საჭირო, აუცილებელი; ბევრად ასული – მრავალი ასული.
- 35 მისი სახელი – თინათინ, არს ესე საცოდნარია.
რა გაიზარდა, გაივსო, მზე მისგან საწუნარია.
მეფემან იხმნა ვაზირნი, თვით მის ლალი და წყნარია,
გვერდსა დაისხნა, დაუწყო მათ ამო საუბნარია.
2. გაივსო – სრულყოფილი გახდა. 3. ლალი – მხიარული. 4. ამო – თავაზიანი და თბილი.
- 36 უბრძანა: „გკითხავ საქმესა, ერთგან სასაუბნაროსა:
რა ვარდმან მისი ყვაველი გაახმოს, დაამჭნაროსა,
იგი წაევა და სხვა მოვა გურფასა საბაღნაროსა;
მზე ჩაგვისვენდა, ბნელსა ვჭვრეტთ ღამესა უმთენაროსა.
1. უბრძანა – უთხრა; ერთგან – ერთად. 2. მისი – თავისი. 4. უმთენაროსა – გაუთენებელს.
- 37 „მე გარდასრულვარ, სიბერე მჭირს, ჭირთა უფრო ძნელია,
დღეს არა, ხვალე მოვკვდები, სოფელი ასრე მქმნელია;
რალა იგი სინათლე, რასაცა ახლავს ბნელია?!
ჩემი ძე დავსვათ ხელმწიფედ, ვისგან მზე საწუნელია“.
1. მე გარდასრულვარ – ჩემი ცხოვრება განვვლე, დავასრულე; ჭირთა უფრო – სხვა უბედურე-ბებზე მეტად. 2. სოფელი – წუთისოფელი. 4. ძე – შვილი.
- 38 ვაზირთა ჰკადრეს: „მეფეო, რად ჰბრძანეთ თქვენი ბერობა?
ვარდი თუ გახმეს, ეგრეცა გემართებს მისივე ჯერობა:
მისივე ჰმეტობს ყოველსა სული და გურფა ფერობა.
მთვარესა მცხრალსა ვარსკვლავმან ვითამცა ჰკადრა მტერობა?!
1. ბერობა – სიბერე. 2. ეგრეცა – მაინც; ჯერობა – მოწონება. 3. სული – სურნელება. 4. ვითამცა – რანაირად; მტერობა – გაჯიბრება.
- 39 მაგას ნუ ჰბრძანებ, მეფეო, ჯერთ ვარდი არ დაგჭნობია,
თქვენი თათბირი ავიცა სხვისა კარგისა მჯობია;
ხმდა განაღამცა საქმნელად, რაცა თქვენ გულსა გლმობია:
სჯობს და მას მიეც მეფობა, ვისგან მზე შენაფლობია.
2. თათბირი – განსჯა, გადანყვეტილება. 3. ხმდა განაღამცა საქმნელად – რასაკვირველია, აუცილებლად უნდა მოგვარებულიყო; გლმობია – გტკენდათ. 4. შენაფლობია – დაჯაბნილია, დამორჩილებულია.
- 40 თუცა ქალია, ხელმწიფედ მართ ღმრთისა დანაბადია;
არ გათნევთ, იცის მეფობა, უთქვენოდ გვითქვამს კვლა დია;

შუქთა მისთაებრ საქმეცა მისი მზებრ განაცხადია.
ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს, თუნდა ხვადია“.

1. მართ – ჭეშმარიტად. 2. არ გათნვეთ – პირფერობით არ გეუბნებით; კვლა დია – ადრეც ბევრჯერ. 3. მზებრ განაცხადია – ელვარედ წარმოჩენილია. 4. ტაეპი ალეგორიულად გულისხმობს, რომ მეფის შვილები სქესის განურჩევლად ერთმანეთის თანასწორები არიან.

41 ავთანდილ იყო სპასპეტი, ძე ამირსპასალარისა,
საროსა მჯობი ნაზარდი, მსგავსი მზისა და მთვარისა,
ჯეროთ უწვერული, სადარო ბროლ-მინა საცნობარისა;
მას თინათინის შვენება ჰკლვიდის, წამწამთა ჯარისა.

1. სპასპეტი – სარდალი; ამირსპასალარი – მთავარსარდალი. 2. საროსა – კვიპაროსის; ნაზარდი – თვალტანადი. 3. სადარო – მსგავსი; მინა – მინანქარი, მინისებური გამჭვირვალე მასა, რომლითაც სხვადასხვა ნაკეთობებს ამკობენ; საცნობარისა – განთქმულის. 4. ჯარისა – სიხშირის.

42 გულსა მისსა მიჯნურობა მისი ჰქონდა დამალულად;
რა მოჰმორდის, ვერ -მჭვრეტელმან ვარდი შექმნის ფერ-ნაკლულად;
ნახის, ცეცხლი გაუახლდის, წყლული გახდის უფრო წყლულად.
საბრალთა სიყვარული, კაცსა შეიქმს გულ-მოკლულად!

2. ვერ-მჭვრეტელმან – ვერმხედველმა; ვარდი – მშვენიერი პირისახის მეტაფორა. 3. წყლული – ჭრილობა, მეტაფორულად: სულიერი ტკივილი.

43 რა მეფედ დასმა მეფემან ბრძანა მისისა ქალისა,
ავთანდილს მიჰხვდა სიამე, ვსება სჭირს მის სოქალისა;
თქვა: „ზედა-ზედა მომხვდების ნახვა მის ბროლ-ფიქალისა,
ნუთუ მით ვპოვო წამალი მე ჩემის ფერ-გამქრქალისა!“

1. რა – როცა. 2. მიჰხვდა – ეღირსა; ვსება – განელება; სოქალისა – ცეცხლის ალის, მეტაფორულად: სიყვარულის სევდის. 3. ბროლ-ფიქალი – თინათინის მშვენიერი სახის და სხეულის მეტაფორა (ფიქალი – კრისტალი). 4. ნუთუ – იქნებ; ფერ-გამქრქალისა – სიფერმკრთალის, მეტაფორულად: სასიყვარულო სნეულების.

44 არაბეთს გასცა ბრძანება დიდმან არაბთა მფლობელმან:
„თინათინ ჩემი ხელმწიფედ დავსვი მე, მისმან მშობელმან;
მან განანათლნეს ყოველნი, ვით მზემან მანათობელმან.
მოდით და ნახეთ ყოველმან შემსხმელმან, შემამკობელმან!“

4. შემსხმელმან, შემამკობელმან – ხოტბის შემსხმელმა, მაქებარმა.

45 მოვიდეს სრულნი არაბნი, ჯარი გამრავლდა ხასისა:
ავთანდილ პირ-მზე, სპასპეტი ლაშქრისა ბევრ-ათასისა,
ვაზირი სოგრაგ, მოახლე მეფისა დასთა დასისა;
მათ რომე დადგეს საჯდომი, თქვეს: „ურქმელია ფასისა!“

1. ჯარი – თავშეყრა; ხასისა – დიდებულების. 2. სპასპეტი – სარდალი. 3. მოახლე მეფისა დასთა დასისა – მრავალრიცხოვან კარისკაცთა თანხლებით. 4. საჯდომი – ტახტი; ურქმელია ფასისა – ფასდაუდებელია.

- 46 თინათინ მიჰყავს მამასა პირითა მით ნათელითა,
დასვა და თავსა გვირგვინი დასდგა თავისა ხელითა,
მისცა სკიპტრა და შემოსა მეფეთა სამოსელითა.
ქალი ბრძნად უჭვრეტს ყოველთა ცნობითა ზე-მხედველითა.
3. სკიპტრა – სამეფო კვერთხი. 4. უჭვრეტს – უყურებს, აღიქვამს; ცნობითა ზე-მხედველითა – ამალღებული გონებით.
- 47 უკუდგეს და თავყანის-სცეს მეფემან და მისთა სპათა,
დალოცეს და მეფედ დასვეს, ქება უთხრეს სხვაგნით სხვათა,
ბუკსა ჰკრეს და წინწილანი დააგებობდეს მათთა ხმათა.
ქალი გირს და ცრემლსა აფრქვევს, ხრის ყორნისა ბოლო-ფრთათა.
1. სპათა – მოლაშქრეებმა. 2. სხვაგნით სხვათა – სხვადასხვა მხრიდან ბევრმა. 3. ბუკსა ჰკრეს – საყვირები აახშიანეს; წინწილანი – მუსიკალური საკრავი, ლითონის ერთმანეთზე დასარტყმელი თეფშები. 4. ყორნისა ბოლო-ფრთათა – მეტაფორულად: წამნამებს (ბოლო – კუდი).
- 48 მამისა გახგსა საჯდომად თავი არ ეღირსებოდა,
ამად გირს, ბალი ვარდისა ცრემლითა აივსებოდა;
მეფე სწვრთის: „მამა ყოველი ძისაგან ითავსებოდა,
ამისად ქმნამდის დამწველი ცეცხლი არ დამევესებოდა“.
2. ამად – ამიტომ; ბალი ვარდისა – მშვენიერი პირისახის მეტაფორა. 3. სწვრთის – შეაგონებს; ძისაგან ითავსებოდა – შვილის მიერ შეინაცვლებოდა. 4. ცეცხლი – მეტაფორულად: წუხილი; დამევესებოდა – მიქრებოდა.
- 49 უბრძანა: „ნუ სგირ, ასულო, ისმინე ჩემი თხრობილი:
დღეს შენ ხარ მეფე არაბეთს, ჩემგან ხელმწიფედ ხმობილი,
აქათგან ესე სამეფო შენი არს მართ მონდობილი.
ხარმცა ბრძნად მქმნელი საქმისა, იყავ წყნარი და ცნობილი!
1. უბრძანა – უთხრა; თხრობილი – საუბარი. 2. ხმობილი – გამოცხადებული. 3. აქათგან – დღეიდან; მართ – ჭეშმარიტად. 4. ხარმცა – იყავი; წყნარი და ცნობილი – თავდაჭერილი და გონიერი.
- 50 ვარდთა და ნეხვთა ვინათგან მზე სწორად მოეფინების,
დიდთა და წვრილთა წყალობა შენცა ნუ მოგეწყინების!
უხვი ახსნილსა დააბამს, იგი თვით ების, ვინ ების.
უხვად გასცემდი, ზღვათაცა შესდის და გაედინების.
1. სწორად – თანაბრად, ერთნაირად. 2. დიდთა და წვრილთა – წარჩინებულთა და მდაბიოთა. 3. იგულისხმება: უხვი თავაშვებულსაც იმორჩილებს, ქვეშევრდომთა ნებაყოფლობითი მორჩილება სიუხვით მიიღწევა.
- 51 მეფეთა შიგან სიუხვე, ვით ედემს ალვა, რგულია:
უხვსა მორჩილობს ყოველი, იგიცა, ვინ ორგულია;
სმა-ჭამა – დიდად შესარგი, დება რა სავარგულია?!
რასაცა გასცემ, შენია; რასც არა, დაკარგულია!“

1. ვით ედემს – როგორც სამოთხის ბაღში. 3. დება – გამოუყენებლად შენახვა, დაგროვება; რა სავარგულია – არ ვარგა. 4. იგულისხმება: შენი საკუთრება მხოლოდ ის არის, რასაც სხვების სასიკეთოდ გამოიყენებ; დანარჩენი ფუჭია, თითქოს არც არსებობს.

52 ამა მამისა სწავლასა ქალი ბრძნად მოისმინებდა,
ყურსა უპყრობდა, ისმენდა, წვრთასა არ მოიწყინებდა;
მეფე სმასა და მღერასა იქმს, მეტად მოილხინებდა;
თინათინ მზესა სწუნობდა, მაგრა მზე თინათინებდა.

2. წვრთასა – შეგონებას. 3. მღერასა – დროსტარებას, მხიარულებას.

53 მოიხმო მისი გამზრდელი, ერთგული, ნაერთგულევი,
უბრძანა: „ჩემი საჭურჭლე, შენგან დანაბეჭდულევი,
მომართვი ჩემი ყველაი, ჩემი ნაუფლისწულევი“.
მოართვეს, გასცა უბომო, უანგარიშო, ულევი.

1. ნაერთგულევი – ერთგულებაში გამოცდილი. 2. საჭურჭლე – საგანძირი; დანაბეჭდულევი – დაცული. 3. ჩემი ნაუფლისწულევი – ქონება, რომელიც თინათინს როგორც უფლისწულს ერგება.

54 მას დღე გასცემს ყველაკასა სივაჟისა მოგებულსა,
რომე სრულად ამოაგებს მცირესა და დიდებულსა.
მერმე ბრძანა: „ვიქმ საქმესა, მამისაგან სწავლებულსა,
ჩემსა ნუვინ ნუ დამალაეს საჭურჭლესა დადებულსა“.

1. სივაჟისა მოგებულსა – მოზარდობისას, უფლისწულობისას დაგროვებულს. 2. ამოაგებს – სიმდიდრით ავსებს; მცირესა – დაბალი სოციალური მდგომარეობის მქონეს.

55 უბრძანა: „წადით, გახსენით, რაცა სად საჭურჭლენია!
ამილახორო, მოასხი რემა, ჯოგი და ცხენია!“
მოიღეს, გასცა უბომო, სიუხვე არ მოსწყენია.
ლარსა ხვეგდიან ლაშქარნი, მართ ვითა მეკობრენია.

1. საჭურჭლენია – განძთსაცავია. 2. ამილახორი – მეჯინიბეთუხუცესი. 3. მოიღეს – მოიტანეს. 4. ლარსა – ძვირფასეულობას. 4. მართ ვითა – ზუსტად ისე, როგორც; მეკობრე – ყაჩაღი.

56 ალაფობდეს საჭურჭლესა მისსა, ვითა ნათურქალსა,
მას გაიჭსა არაბულსა, ქვე-ნაბამსა, ნასუქალსა;
რომე ჰგვანდა სიუხვითა ბუქსა, ზეცით ნაბუქალსა;
არ დაარჩენს ცალიერსა არ ყმასა და არცა ქალსა.

1. ალაფობდეს – როგორც სამხედრო ნადავლს, ისე იტაცებდნენ; ვითა ნათურქალსა – როგორც თურქებისთვის წართმეულს. 2. გაიჭსა – საუკეთესო ცხენებს; ქვე-ნაბამსა, ნასუქალსა – საგანგებოდ მოვლილს, ნაპატივებს. 3. ბუქსა, ზეცით ნაბუქალსა – ციდან მონაბერ ძლიერ ქარს. 4. ყმასა – მამაკაცს.

57 დღე ერთ გარდახდა, პურობა, სმა-ჭამა იყო, ხილობა,
ნადიმად მსხდომთა ლაშქართა მუნ დიდი შემოყრილობა.
მეფემან თავი დაჰკიდა და ჰქონდა დაღრეჯილობა.
„ნეტარ, რა უმძიმს, რა სჭირსო?“ – შექმნეს ამისი ცილობა.

1. გარდახდა – მიიწურა. 2. მუნ – იქ; შემოყრილობა – თავშეყრა. 3. დაჰკიდა – ჩალუნა; დაღრეჯილობა – უფუნებობა, დაღვრემილობა. 4. ნეტარ – ნეტავ; ამისი ცილობა – ამაზე კამათი.

- 58 თავსა მის პირ-მზე ავთანდილ, მჭვრეტაგან მოსანდომია,
სპათა სპასპეტი, ჩაუქი, ვითა ვეფხი და ლომია;
ვაზირი ბერი სოგრატი თვით მასთანავე მჯდომია.
თქვეს, თუ: „რა უმძიმს მეფესა, ანუ რად ფერი ჰკრთომია?“.
1. თავსა – მთავარ, თვალსაჩინო ადილას; მჭვრეტაგან მოსანდომია – მხილველთათვის მიმზიდველია. 2. სპათა სპასპეტი – ლაშქართა სარდალი; ჩაუქი – მკვირცხლი და მოქნილი, ენერგიული. 3. ბერი – მოხუცი. 4. ფერი ჰკრთომია – ფერი წასვლია, მეტაფორულად: გუნება წახდომია.
- 59 თქვეს, თუ: „ მეფე ცულსა რასმე გონებასა ჩავარდნილა,
თვარა აქა სამძიმარი მათი ყოლა არა ქმნილა“.
- ავთანდილ თქვა: „სოგრატ, ვჰკითხოთ, გვითხრას, რადმცა შეგვეცილა?
ვჰკადროთ რამე სალალობო, რასათვისმცა გაგვაწბილა?“
1. ცულსა რასმე გონებასა – რაღაც უმიზეზო, აუხსნელ საგონებელში. 2. სამძიმარი – სამწუხარო, სანწყენი რამ; ყოლა – სრულებით. 3. რადმცა შეგვეცილა? – რას გვერჩის (რატომ გაგვემიჯნა თავისი უგუნებობით)? 4. სალალობო – სახუმარო, სასაცილო; რასათვისმცა გაგვანბილა? – რატომ არ აგვეყვება ხუმრობაში, რატომ გაგვიცრუებს იმედს?
- 60 ადგეს სოგრატ და ავთანდილ ტანითა მით კენართა,
თვითო აივსეს ჭიქები, მივლენ ქცევითა წყნართა,
წინა მიუსხდეს მუხლ-მოყრით, პირითა მოცინართა.
ვაზირი ლალობს ენითა, წყლიანად მოუბნართა:
1. ტანითა მით კენართა – ტანკენარი, მოხდენილი ტანის მქონე. 2. ქცევითა წყნართა – თავდაჭერილად, აუჩქარებლად. 4. ლალობს ენითა – თამამად, თავისუფლად ლაპარაკობს, ხუმრობს; წყლიანად – მჭევრმეტყველად.
- 61 „დაგიღრეჯია, მეფეო, აღარ გიცინის პირიო.
მართალ ხარ: წახდა საჭურჭლე თქვენი მძიმე და ძვირიო,
ყველასა გასცემს ასული თქვენი საბოძვარ-ხშირიო;
ყოლამცა მეფედ ნუ დასვი! თავსა რად უგდე ჭირიო?“
1. დაგიღრეჯია – დაღვრემილხარ. 2. წახდა საჭურჭლე – გაქრა ქონება, სიმდიდრე; მძიმე – დიდი. 3. საბოძვარ-ხშირი – საჩუქრების უხვად გამცემი. 4. ყოლამცა მეფედ ნუ დასვი – ჯობდა სულ არ გაგემეფებინა; უგდე – მოსწიე, დამართე.
- 62 რა მეფემან მოისმინა, გაცინებით შემოხედნა,
გაუკვირდა: ვით მკადრაო, ან სიგყვანი ვით გაბედნა?!
- „კარგა ჰქმენო, – დაუმაღლა, ბრძანებანი უიმედნა, –
ჩემი მრახვა სიძუნწისა, გყუის, ვინცა დაიყბედნა!
3. ბრძანებანი უიმედნა – გამამხნევებელი სიტყვები უთხრა. 4. ტყუილებს რომავს, ვინც სიძუნწის გამო მკიცხავს.
- 63 ეგე არ მიმძიმს, ვაზირო, ესეა, რომე მწყენია:
სიბერე მახლავს, დავლიენ სიყმაწვილისა დღენია,
კაცი არ არის, სითგანცა საბრძანებელი ჩვენია,
რომე მას ჩემგან ესწავლნეს სამამაცონი მზენია.
3. სითგანცა – სადაც კი. 4. სამამაცონი მზენია – მეომრობა, მხედრული სიქველეები.

- 64 ერთი მივის ასული, ნაზარდი სათუთობითა;
 ღმერთმან არ მომცა ყმა-შვილი, – ვარ საწუთროსა თმობითა, –
 ანუცა მგვანდა მშვილდოსნად, ანუ კვლა ბურთაობითა;
 ცოცასა შემწევს ავთანდილ ჩემგანვე ნაზარდობითა“.
1. მივის – მყავს. 2. ყმა-შვილი – ვაჟიშვილი; ვარ საწუთროსა თმობითა – ვითმენ, ვუძლებ ამქვეყნად ყოფნას (წუთისოფლის ამ სასჯელს). 4. ცოცასა შემწევს – ცოცათი ჩამომგავს.
- 65 ყმა მეფისა ბრძანებასა ლალი წყნარად მოისმენდა,
 თავ-მოღრეკით გაიღიმნა, გაცინება დაუშვენდა,
 თეთრთა კბილთათ გამომაკრთალსა შუქსა ველად მოაფენდა.
 მეფე ჰკითხავს: „რას იცინი, ანუ ჩემგან რად შეგერცხვენდა?“
1. ყმა – რაინდი; ბრძანებასა – საუბარს; ლალი – ამაყი. 4. ჩემგან რად შეგერცხვენდა? – რატომ გერიდება ჩემი?
- 66 კვლა უბრძანა: „თავსა ჩემსა, რას იცინი, რად დამგმეო?“
 ყმამან ჰკადრა: „მოგახსენებ და ფარმანი მიბოძეო,
 რაცა გკადრო, არ გეწყინოს, არ გარისხდე, არ გასწყერეო,
 არ გამხადო კადნიერად, არ ამიკლო ამას მეო“.
1. თავსა ჩემსა – ჩემს თავს გაფიცებ; დამგმეო – გამკილე. 2. ფარმანი – ხელშეუხებლობის პირობა. 4. არ გამხადო კადნიერად – თავხედობად არ ჩამითვალო.
- 67 უბრძანა: „რადმცა ვიწყინე თქმა შენგან საწყინარისა!“
 ფიცა მზე თინათინისა, მის მზისა მოწუნარისა.
 ავთანდილ იგყვის: „დავიწყო კადრება საუბნარისა:
 ნუ მოჰკვებ მშვილდოსნობასა, თქმა სჯობს სიგყვისა წყნარისა.“
1. უთხრა: როგორ ვინცენ შენს თუნდაც მართლა სანყენ სიტყვებს. 2. მოწუნარისა – დასანუნად მტყვევლის. 3. საუბნარისა – სათქმელის. 4. თქმა სჯობს სიტყვისა წყნარისა – თავშეკავებულად ლაპარაკი ჯობს.
- 68 მიწაცა თქვენი ავთანდილ თქვენს წინა მშვილდოსანია;
 ნაძლევი დავდვათ, მოვასხნეთ მოწმად თქვენნივე ყმანია;
 მოასპარეზედ ვინ მგავსო? – ცუდნილა უკუთქმანია.
 გარდამწყვედელი მისიცა ბურთი და მოედანია!“
1. მიწაცა თქვენი – თქვენი ფეხის მტვერი; ავთანდილ თქვენს წინა მშვილდოსანია – ავთანდილის სახით თქვენს წინაშე ძლიერი მშვილდოსანია. 2. მოვასხნეთ – მოვიყვანოთ; ყმანია – ქვეშევრდომები. 3. მოასპარეზედ – ვაჟკაცობით, მეომრობით; ცუდნილა უკუთქმანია – ველარ მოახერხებ საკუთარი სიტყვების უკან ნაღებას. 4. მისიცა – ამ მეტოქეობის.
- 69 მეფე ლალი და წყლიანი გამხიარულდა მეგად-რე,
 სიცილით უთხრა ავთანდილს: „შვილად გზრდი, მით შე-ვე-მკადრე;
 იცი, არ გიწყენ, გაზრდილო, მით შემომიხე ზედად-რე,
 თუ არ გასწბილდე, მაჯობო, ბედი გეყოფის ბედად-რე.“
1. ლალი და წყლიანი – მხიარული და ხალისიანი. 3. მით შემომიხე ზედად-რე – ამიტომ შემომიხე. 4. არ გასწბილდე – ხელი არ მოგეცარება; ბედი გეყოფის ბედად-რე – ბედი გქონია, იღბლიანი ყოფილხარ.

- 70 მე არ შეგარჩენ შენ ჩემსა მაგისა დაცილებასა.
 ბრძანე, ვისროლოთ, ნულა იქმ შედრეკილობა-კლებასა,
 კარგთა ყმათასა ვიქმოდეთ მოწმად ჩვენთანა ხლებასა,
 მერმე გამოჩნდეს მოედანს, ვისძი უთხრობდენ ქებასა!“
1. დაცილებასა – გაჯიბრებას. 2. ბრძანე – წამობრძანდი; შედრეკილობა-კლებასა – უკან დახე-
 ვას. 3. ყმათასა – მეომრების; ხლებასა – თანხლებას. 4. ვისძი უთხრობდეს – თუ ვის ეტყვიან.
- 71 ავთანდილცა დამორჩილდა, საუბარი გარდასწყვიდეს,
 იცინოდეს, ყმაწვილობდეს, საყვარლად და კარგად ზმიდეს,
 ნაძლევიცა გააჩინეს, ამა პირსა დაასკვნიდეს:
 „ვინცა იყოს უარესი, თავ-შიშველი სამ დღე ვლიდეს!“
1. საუბარი გარდასწყვიდეს – მსჯელობა დაასრულეს. 2. ყმაწვილობდეს – ახალგაზრდულად
 მხიარულობდენ; ზმიდეს – ენამახვილობდენ. 3. გააჩინეს – დადეს; ამა პირსა დაასკვნიდეს –
 ასეთი პირობა დათქვეს.
- 72 კვლა ბრძანეს: „მონა თორმეტი შევსხათ ჩვენ თანა მარებლად,
 თორმეტი ჩემლა ისრისა მომრთმეველად, მოსახმარებლად, –
 ერთაი შენი შერმადინ არს მათად დასადარებლად,–
 ნასროლ–ნაკრავსა სთვალვიდენ უტყუერად, მიუმცდარებლად“.
1. ბრძანეს – თქვა (იგულისხმება როსტევეანი, რომელზეც როგორც მეფეზე მონივნების ნიშნად
 მრავლობით რიცხვშია ლაპარაკი; ასეთი რამ ხშირია ნაწარმოებში); შევსხათ – ცხენებზე შევს-
 ვათ; მარებლად – მოსიარულედ. 3. არს მათად დასადარებლად – მათი ტოლფასია. 4. ნაკრავს –
 მიზანში მონახვედრს.
- 73 მონადირეთა უბრძანა: „მინდორნი მოიარენით,
 დასცევით ჯოგი ნადირთა, თავნი ამისთვის არენით“.
 ლაშქარნი სამზოდ აწვიენეს: „მოღით და მოიჯარენით“.
 გაყარეს სმა და ნადიმი. მუნ ამოდ გავიხარენით.
2. დასცევით – მორეკეთ, ერთად თავმოყრილები იყოლიეთ; თავნი ... არენით – იარეთ, იმოქმე-
 დეთ. 3. სამზოდ აწვიენეს – სამზერლად, საყურებლად მიიწვიეს. 4. გაყარეს – შეწყვიტეს; მუნ –
 იქ; ამოდ გავიხარენით – მშვენიერად მოვილხინეთ.

ზოსტკეან ქევისაგან და ავთანდილისაგან ნადირობა

- 74 დილასა აღრე მოვიდა იგი ნაზარდი სოსანი,
 ძოწეულითა მოსილი, პირად ბროლ–ბალახშოსანი,
 პირ-ოქრო რიდე ეხვია, შვენოდა ქარქაშოსანი,
 მეფესა გასლვად აწვევდა, მოღვა თეთრ-გაიჭოსანი.
1. ნაზარდი სოსანი – შროშანივით, სწორღეროიანი ყვავილივით მოხდენილი აღნაგობის. 2.
 ძოწეულითა – წითელი ფერის სამოსით; პირად ბროლ-ბალახშოსანი – ბროლის და ბალახშის,
 ანუ საუკეთესო ლალის მსგავსი პირისახის მქონე. 3. პირ-ოქრო რიდე – მოოქროვილზედაპი-
 რიანი თავმოსასხამი; შვენოდა ქარქაშოსანი – მშვენიერი იყო ქარქაშით – ხმლით შემკული. 4.
 გასლვად აწვევდა – ნასასვლელად იწვევდა; თეთრგაიჭოსანი – თეთრცხენიანი.